

Fekete, fekete, fekete

Varsóban kitört a kultúra szabadsága.

Megnyílt a lengyel képzőművészek első szabad, nemzeti tárlata.

Nem volt hivatalos, esztetiko-politikai szűrőszűri.

Minden művész azt állított ki, ami akart.

Hozták a festők a képeiket, és dacosan akasztották a legőszintébb művet a falra.

Aztán körülnéztek és meghökkentek: jóformán minden kép fekete volt. Varsó felélénkülő hangulata átragadt a magyar írók nem csekély részének kedélyére is, az Írószövetség 1981. decemberi közgyűlésén mind többen jöttek bele a szókimondásba.

Aczél György, a párt kultúrpolitikai főnöke a kongresszus szünetében bennünket, ellenzékieket – Eörsit, Csoórit meg engem – keresett a nyüzsgő teremben egy kis kötetlen disputára, a függetlenek jobban érdekelték, mint a szófogadók.

Erősödő szél duzzasztotta a szabadság vitorláit, míg el nem jött a másnap.

És a hírözön a tankokról, amelyek megszállták az országot.

Csakhogy most nem a szovjet, hanem a kebelbeli lengyel hadsereg tankjai. Fegyveres összecsapásra nem került sor.

A szükségállapot szabályainak megfelelően barátainkat és a Szolidaritás aktivistáit internálták.

Az egykori náci koncentrációs táborok megmaradt téglabarakkjait megint használatba vették, és a sajtóra is lecsaptak.

A budapesti írókongresszus termében és folyosóin nagy tanácstalanság és hírcsere uralkodott, senki sem tudta, hogy mi lesz, a hivatalos belülrőlők talán még jobban meg voltak ijedve, mint a garázda kívülállóak, este azonban meghitt, ellenzéki körben toroztunk.

1956-ban a magyar hatóságnak még csak lőfegyverei voltak, 1981-ben a lengyel rohamrendőrség könnygázgránáttal és vízágyúkkal dolgozott, és ijesztő egyenruha meg pajzs mögé rejtőzött.

A hadsereg szükségtelenné tette a szovjet tankok bevetését, házilagosan csendet teremtettek.

1982 szeptemberében a Szolidaritás megalakulásának második évfordulóján a budai Bem téren vagy százegynéhányan csendes tüntetésre jöttünk össze, a rendőrség kiürítette a teret, vonakodva széjjel oszlottunk. Rajkot, Demszkyt, Harasztit, Nagy Bálintot bekísérték, Pákh Tibort elvitték jó messzire, és az országúton kitették a rendőrkocsiból, menjen haza ahogy tud. [...]

Nem Pista ment fejfel a falnak, a fal ment neki

Még az sem lenne pontos, ha csak a tehetség rendkívüli erejére hivatkoznánk, elvégre annyi melléktényező játszik közre.

Az egyik lángelme tönkremegy, a másik nem.

Lehet, hogy éppen ez a belső tépelődés az üzenet.

Minden hiedelmünk és kölcsönzött eszménk szétszaggatásának-faggatásának a diszciplínája.

Ez a kényszeresség, hogy minden kérdéssé tétetik, tudva bár, hogy az írás kaland, amiért, persze, fizetni kell.

Aki elszánja magát arra, hogy megírja, amit gondol, ha egyáltalán vannak érdemleges gondolatai, az föltehetőleg a maga módján kalandor lesz. Rákényszerül arra, hogy minden lehetőséggel számot vessen, mint egy merénylő.

Az értékek senkiföldjén élünk.

Itt sem a háború előtti, sem a mai nyugati, sem a mai keleti értékrend nem érvényes.

Az államszocializmus ideológiája süllyedőben, a liberális demokrácia távlata még nincs itt.

Mindazonáltal lehetséges, hogy érdekes évek jönnek.

Nem lehetetlen, hogy a zavaros oldat egyszer csak kristályosodni kezd.

Ha itt valami lesz, akkor az azért lesz, mert a közép-európai emberek nem igazán beletörődöek.

Meg vannak győződve arról, hogy többre hivatottak, hogy jobb sorsot érdemelnek.

Az emberi méltóság feltámadásának hullámai itt koronként viharos erők.

Habár a demokratikus kísérletek rövid életűek, tehát sikertelenek voltak, egy sem volt hiábavaló.

Visszatartott energiává válnak, amely esetleg valamelyik későbbi nemzedékben tör fel halmozott erővel.

Az embereknek ezen a tájon dönteniük kell, akkor is, ha nem keresik maguknak a bajt.

Nem én megyek fejfel a falnak, a fal jön nekem, mondta Eörsi István költő mentegetőzően.

Botcsinálta hősök.

Ki szeret hős lenni?

Hasonló helyzetekbe rendes, nyugati ember nemigen kerül.